

RECHT OP INSPRAAK EN PARTICIPATIE

Artikel 16

Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp die hem wordt verleend. De minderjarige heeft het recht zijn mening vrij te uiten in elke aangelegenheid of procedure betreffende de jeugdhulp die hem betreft. Aan de mening van de minderjarige wordt in de mate van het mogelijke passend gevolg gegeven, in overeenstemming met de leeftijd en de maturiteit van de minderjarige. Als aan de mening van de minderjarige geen passend gevolg wordt gegeven, wordt dat afdoende gemotiveerd. Op verzoek van de minderjarige wordt die motivering aan zijn dossier toegevoegd.

Artikel 17

Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt, in verhouding tot de duur van die hulpverlening. Hij heeft recht op participatie bij die evaluatie.

Artikel 18

Tenzij dat in strijd is met een rechterlijke beslissing en voorzover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpvoorziening dat toelaten, heeft de minderjarige aan wie die voorziening semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening aanbiedt, het recht om met medebewoners te vergaderen over aspecten van de jeugdhulpverlening.

Artikel 19

De jeugdhulpvoorzieningen beschikken over een regeling met betrekking tot de inspraak van de minderjarige.

Die inspraakregeling voldoet ten minste aan de volgende eisen:

- 1° er is een inspraakorgaan of een inspraakprocedure;*
- 2° indien mogelijk en in elk geval bij semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening die gemiddeld ten minste zes maanden bedraagt, gebeurt de inspraak collectief;*
- 3° elke minderjarige aan wie de jeugdhulpvoorziening jeugdhulpverlening aanbiedt, kan participeren aan de inspraak;*
- 4° de jeugdhulpvoorziening biedt haar medewerking om de inspraak te realiseren.*

De artikelen 16 tot 19 van het decreet regelen het recht op inspraak en participatie van de minderjarige.

De artikelen 16 en 17 doen dit op het individueel niveau, m.n. inspraak en participatie in de eigen jeugdhulpverlening en bij de eigen evaluatie. De artikelen 18 en 19 doen dit op collectief niveau door een recht op vergaderen en een inspraakregeling in de voorziening in te voeren.

1 INLEIDING

Kinderparticipatie (i.e. actieve betrokkenheid van jongeren bij zaken die hen aanbelangen) is op zich geen nieuw idee. Ook doorheen het Kinderrechtenverdrag vormen de participatierechten een rode draad. Het Kinderrechtenverdrag heeft immers voor het eerst bepaald dat de deelname van minderjarigen aan de maatschappij tot één van de fundamentele rechten van minderjarigen behoort. Zo stelt art. 12 IVRK dat de minderjarige inspraak moet hebben in alle aangelegenheden die hem of haar betreffen. (onderwijs, gezondheidszorg, familie, beleid, ...) In artikel 13 IVRK lezen we dat de minderjarige het recht heeft op vrijheid van meningsuiting. Dit omvat de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook te vergaren, te ontvangen en door te geven. Minderjarigen hebben ook het recht dat er met hun mening rekening wordt gehouden. Het IVRK erkent hiermee minderjarigen als volwaardige burgers die op een actieve, constructieve manier aan de opbouw van de samenleving moeten kunnen deelnemen.

Door deze rechten op te nemen in een internationaal verdrag is ook op nationaal niveau de wetgeving in diverse materies gewijzigd. In België hebben minderjarigen die over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikken sinds 1994 het recht gehoord te worden in procedures die hen aanbelangen (art 931 Ger.W.). De minderjarige kan dit vragen aan de rechter of de rechter kan zelf beslissen om de minderjarige te horen. Daarnaast verplicht artikel 56bis van de Jeugdbeschermingswet de jeugdrechter om elke minderjarige die de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt op te roepen in burgerlijke geschillen die verband houden met het ouderlijk gezag, het beheer van de goederen van de minderjarige, de uitoefening van het bezoekrecht of de aanwijzing van een toezienend voogd. Voor andere procedures is de toestemming van minderjarigen noodzakelijk geworden. Denk maar aan de instemming in adoptie vanaf 12 jaar, het geven van toestemming bij erkenning door de vader vanaf 15 jaar, ... Daarnaast verschijnt de laatste decennia de term "participatie" ook op diverse ander niveaus. We zien dat er kindergemeenteraden opgericht worden, leerlingenraden, jeugdraden, ...

En nu heeft deze tendens ook zijn ingang gevonden in het decreet rechtspositie, waar het recht op inspraak en participatie op twee niveaus ingeschreven staat:

- Op het individueel niveau van de hulpverlening (artikel 16 en 17)
- Op het collectief niveau van de hulpverlening (artikel 18 en 19)

Door jongeren mee te laten participeren, vergroot hun greep op de werkelijkheid, op hun eigen hulpverleningssituatie. Hierdoor ontstaat het inzicht dat men niet een passief slachtoffer is, maar ook zelf actief vorm kan geven aan de omringende leefwereld. Dit is een belangrijke stap binnen het hulpverleningsproces. Immers, op een bepaald moment zal de jongere er alleen voor staan. Wanneer hij dan reeds geleerd heeft hoe hij zelf betekenis kan geven aan de realiteit zal hij ook dan beter in staat zijn zelf zin te geven aan zijn leven. Eén functie van participatie is dus het leerproces waarbij jongeren enerzijds zelf betekenis geven aan de realiteit en anderzijds in interactie gaan met hun leefomgeving en die ook zelf beïnvloeden.

Het is evenwel niet enkel omwille van dit leerproces dat participatie zo belangrijk is, maar ook omwille van de participatie zelf. Minderjarigen verlenen eigen betekenissen aan zaken in hun leefwereld. Door met hun inzichten rekening te houden ontstaat een meerwaarde. Zij zijn op dit gebied de ervaringsexperten bij uitstek!

Daarnaast houdt iemand mee laten participeren ook een blijk van waardering en respect in voor die persoon. Immers, aan zijn mening wordt belang gehecht. Iedereen wordt graag serieus genomen en wil iets betekenen in de gemeenschap. Hierdoor vergroot de betrokkenheid en dus ook automatisch de motivatie. Onderzoek heeft aangetoond dat wanneer jongeren, van bij het begin van de begeleiding mee kunnen participeren, hun motivatie stijgt. Bij vrijwillige hulpverlening heeft dit als gevolg dat men minder snel afhaakt. Ook uit onderzoek in de ontwikkelingspsychologie blijkt dat een tekort aan mogelijkheden om op een zinvolle manier te participeren een bron is van psychosociale en gedragsproblemen bij jongeren.

We gaan nu dieper in op de participatierechten, zoals opgenomen in het decreet. We behandelen hier achtereenvolgens de participatie en inspraak op individueel en op collectief niveau.

2 INSPRAAK EN PARTICIPATIE OP INDIVIDUEEL NIVEAU

2.1. Artikel 16 DRP: inspraak en participatie bij de eigen jeugdhulp

Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp die hem wordt verleend.

De minderjarige heeft het recht zijn mening vrij te uiten in elke aangelegenheid of procedure betreffende de jeugdhulp die hem betreft. Aan de mening van de minderjarige wordt in de mate van het mogelijke passend gevolg gegeven, in overeenstemming met de leeftijd en de maturiteit van de minderjarige. Als aan de mening van de minderjarige geen passend gevolg wordt gegeven, wordt dat afdoende gemotiveerd. Op verzoek van de minderjarige wordt die motivering aan zijn dossier toegevoegd.

In artikel 16 van het decreet wordt het recht van de jongere op inspraak en participatie in de jeugdhulp en alle procedures die hen aanbelangen neergeschreven.

Inspraak kan omschreven worden als het geven van een eigen mening. Het recht op inspraak blijft evenwel niet beperkt tot het mogen uiten van de eigen mening (bijvoorbeeld via een tevredenheidsmeting). De jongere moet ook de zekerheid hebben dat er met zijn mening rekening wordt gehouden. Rekening houden met de mening van de minderjarige kan blijken uit een aanpassing in praktijk, maar dit kan evengoed blijken uit argumenten die gegeven worden waarom die mening niet wordt gevolgd. Hoewel het hier de minderjarige is die dit recht op een actieve wijze uitoefent, betekent dit niet dat de betrokken voorziening een passieve houding mag aannemen. De hulpverlener zal steeds zoveel mogelijk moeten zoeken naar gepaste methodes om maximaal te luisteren en rekening te houden met de mening van de minderjarige. Soms is het proces van echt luisteren en delen van verantwoordelijkheden belangrijker dan de uiteindelijke uitkomst.

Participatie in jeugdhulp houdt in dat jongeren actief betrokken worden bij de jeugdhulpverlening. Dit is meer dan luisteren alleen, het draait erom bereid te zijn samen met jongeren te zoeken naar de meest aangepaste hulpverleningsvorm, oplossingen voor problemen, zoeken van alternatieven, ... Jongeren leren op een nieuwe manier communiceren en verantwoordelijkheid nemen. In dit proces is dan ook samenwerking tussen jongeren en volwassenen nodig, maar ook samenwerking tussen volwassenen onderling.

Bij participatie spelen de volgende elementen een cruciale rol:

- **Mee weten:** Dit is een grondvoorwaarde tot participatie, immers beslissingen worden genomen op basis van informatie. Het is noodzakelijk voldoende informatie te verstrekken over de verschillende mogelijkheden binnen de jeugdhulp, voorstellen te duiden en toe te lichten en het verloop te schetsen van het hulpverleningsproces.

Zo is het nodig mee te delen aan de jongere waar hij precies kan terecht komen, hoe lang de hulpverlening kan duren, wie hem begeleidt en of hij hierin kan kiezen, welke dokters beschikbaar zijn, wanneer hij bezoek mag ontvangen, hoeveel zakgeld hij krijgt, of medische ingrepen nodig zijn en wat de gevolgen zijn, welke studierichtingen mogelijk zijn, hoe zijn pleeggezin eruit ziet, wat het verschil is tussen ambulante begeleiding en een plaatsing, ...

Het doorgeven van die informatie kan op verschillende manieren gebeuren. De hulpverlener kan in gesprek gaan met de jongere of een document opstellen met duidelijke uitleg over regels, procedures, ... Voor jongere minderjarigen kan dit op een meer visuele manier (bvb. met behulp van tekeningen), door een strip of film te maken of gebruik te maken van bestaand materiaal.

- **Mee denken:** In een tweede fase zal men de informatie gaan afwegen, gevolgen van bepaalde keuzes voorspellen, voor- en nadelen afwegen,... Dit kan een meerwaarde bieden in het denkproces. Het gebeuren binnen een voorziening, de school, ... vormt de ervaringswereld bij uitstek van jongeren waardoor hun ideeën een toegevoegde waarde kunnen bieden. Zaken die voor volwassenen minder belangrijk zijn, kunnen wel van belang zijn voor jongeren. Door samen te denken, ontstaat een vollediger beeld.

Uiteraard moeten we hier rekening houden met het ontwikkelingsniveau van het kind. Vanaf de leeftijd van ongeveer elf jaar zijn minderjarigen in staat om hypothesen te maken, in de toekomst te denken, alternatieven af te wegen, perspectief te nemen en zich in te leven in anderen. (formeel-operationeel denken, Piaget). Een kind van zes of zeven jaar is daar nog niet toe in staat. Het kan wel meedenken op het concrete niveau. (concreet-operationeel denken, Piaget) Bij oudere minderjarigen kan dus gewerkt worden met hypothesen, terwijl het beter is bij jongere minderjarigen heel concrete zaken te gebruiken. Ditzelfde gaat ook op voor minderjarigen met een ontwikkelingsachterstand.

- **Mee praten:** Alvorens beslissingen te nemen is het noodzakelijk samen te zitten en te praten over de gevonden ideeën, opgerezen vragen, bedenkingen, ... Ook hier moet de jongere in betrokken worden. In het begin kan het tijd en gepaste aandacht vragen om echt te horen wat minderjarigen te zeggen hebben. Als begeleider heb je dan een dubbele opdracht. Enerzijds aan de jongere de ruimte geven om een mening te formuleren en anderzijds hen ondersteunen door ondermeer toegankelijke, aangepaste uitingsvormen of kanalen aan te reiken. Minderjarigen die uit een sociaal milieu komen waar het zoeken naar oplossingen vaak met geweld gepaard gaat of wie het luidste roept wint, leren door participeren ook dat ze op een andere manier kunnen communiceren.

Het mee praten impliceert zowel bij de jongere (het kind) als bij de hulpverlener de attitude van luisterbereidheid en de vaardigheid van "kunnen luisteren". Dit is zeker geen evidentie want praten is vaak gericht op de ander overtuigen van 'mijn standpunt' of van 'mijn groot gelijk'. Initiatieven die medewerkers trainen in effectief luisteren (parafrazering, empatische reflectie, samenvatten, integratief denken) zijn in die context warm aanbevolen.

Wanneer verschillende ideeën bestaan, kan men deze tegenover elkaar afwegen. Hierbij kan men ondermeer gebruik maken van een kolommensysteem. In de ene kolom komt idee A en in de andere kolom idee B. Men kan ook met een visueel beeld van een weegschaal werken. Bij jongere minderjarigen kunnen ook hier tekeningen gebruikt worden.

- **Mee beslissen:** Participatie mag niet stoppen na de bevraging naar noden en behoeften. Het is essentieel dat ook de beslissing samen met de jongeren gebeurt. Minderjarigen hebben snel door wanneer ze enkel "voor de vorm" betrokken worden, waarna zij niet meer bereid zullen zijn te investeren in participatie (net zoals de meeste volwassenen).

Deze beslissing kan gaan over de keuze en duurtijd van de hulpverlening, kiezen van een individuele begeleider of arts, bezoek ontvangen, meedoen aan activiteiten of niet, kiezen van een hobby, sport, aankoop persoonlijk materiaal of kledij, ... Bij het omschrijven van een beslissing doet men er goed aan om zeer concreet te werken.

- **Mee doen:** Nadat een beslissing genomen is, moet deze nog gerealiseerd worden. In deze fase is het ook aangeraden om de jongeren zoveel mogelijk te betrekken en verantwoordelijkheid uit handen te geven. Zo kan men de jongere zelf de nodige stappen laten ondernemen om zijn hobby te kunnen beoefenen, een arts te raadplegen voor een medische ingreep, afspraken vast te leggen met zijn begeleider, ...
- **Mee evalueren:** Dit is de laatste fase van het participatieproces. Eens een beslissing uitgevoerd is, is het best een evaluatiemoment in te lassen om de uitkomst te toetsen aan de verwachtingen die men vooraf had. Op dit moment kan men gaan kijken hoe alles verlopen is, of men tevreden is met het resultaat, of er in de toekomst aanpassingen nodig zijn, ...

Tenslotte is het belangrijk er even bij stil te staan dat participatie niet betekent dat de minderjarige "opdrachtgever" wordt en de hulpverlener "uitvoerder". Participatie houdt in dat minderjarigen deel kunnen uitmaken van een beslissingsproces. In de interacties gaat het niet alleen om resultaten of over wie gelijk haalt. Het gaat er vooral om dat de betekenissen en ervaringen van iedereen aanbod kunnen komen. Het proces van luisteren, meegaan in ideeën, ... is soms belangrijker dan het concrete resultaat.

2.2. Artikel 17: recht op participatie bij de eigen evaluatie

Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt, in verhouding tot de duur van die hulpverlening. Hij heeft recht op participatie bij die evaluatie.

Volgens artikel 17 heeft elke minderjarige recht op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt.

Evalueren is eigenlijk niets anders dan kijken hoe iets gaat of hoe het is gegaan. Voor dat de hulpverlening gestart wordt, worden er doelen en criteria bepaald. Zowel tijdens het proces van de hulpverlening als op het einde van de hulpverlening is het nuttig te kijken in hoeverre je de gestelde doelen bereikt hebt. Tijdens de evaluatie kunnen bevorderende en/of belemmerende factoren besproken worden waarna, indien nodig, de hulpverlening kan bijgestuurd worden.

TER VERDUIDELIJKING

In andere wetgeving vinden we wel termijnen aangaande het recht op periodieke evaluatie.

- Wanneer de jeugdrechter een minderjarige bij vonnis plaatst, moet deze maatregel herzien worden via een tegensprekelijk debat binnen het jaar sinds de dag waarop deze beslissing definitief is geworden.
- In art. 55 van het Besluit van 8 december 1998 van de Vlaamse regering betreffende de organisatie en de werking van de comités voor bijzondere jeugdzorg (B.S. 27.III.1999) lezen we dat de consulent instaat voor een regelmatige evaluatie van het verloop van de hulpverlening, dit in samenspraak met de betrokken partijen. Ook hier wordt geen termijn genoemd. In art. 42, tweede lid van de Gecoördineerde Decreten vinden we wel een termijn terug. De consulent moet regelmatig en minstens om de zes maand een bezoek brengen aan de minderjarige en een onderhoud hebben met de andere betrokken partijen.
- In het Besluit van de Vlaamse Regering van 1 maart 2002 betreffende de erkenning en de subsidiëring van de centra voor kindzorg en gezinsondersteuning (B.S. 11.V.2002) staat dat indien een begeleiding bij een consultatiebureau van Kind en Gezin langer duurt dan 3 maand, uiterlijk 15 dagen voor het einde van deze drie maand een evaluatie moet worden gemaakt.

Periodiek evalueren houdt in dat er, afhankelijk van de duur van de hulpverlening, ook tussentijds geëvalueerd wordt. Hoe regelmatig dit dient te gebeuren, wordt niet gepreciseerd in dit decreet. Aangenomen moet worden dat minstens elke zes maanden een evaluatie van de hulpverlening wenselijk is.

De concrete invulling van de evaluatie zal natuurlijk verschillen afhankelijk van de aard en de duur van de jeugdhulpverlening. Wanneer een minderjarige opgenomen wordt in een Onthaal-, Oriëntatie- en Observatiecentrum, zal er anders geëvalueerd worden dan wanneer een minderjarige in een pleeggezin wordt geplaatst of wanneer een minderjarige een ambulante begeleiding krijgt van een centrum geestelijke gezondheidszorg.

Daarnaast voorziet artikel 17 dat de minderjarige ook het recht heeft mee te participeren bij die evaluatie. Dit houdt in dat aan de mening van de minderjarige waarde wordt gehecht en dat hij actief betrokken wordt bij elke evaluatie.

3 INSPRAAK EN PARTICIPATIE OP COLLECTIEF NIVEAU

3.1. Artikel 18: recht op vergaderen

Tenzij dat in strijd is met een rechterlijke beslissing en voorzover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpvoorziening dat toelaten, heeft de minderjarige aan wie die voorziening semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening aanbiedt, het recht om met medebewoners te vergaderen over aspecten van de jeugdhulpverlening.

TER VERDUIDELIJKING

Ook in het Kinderrechtenverdrag is het recht om te vergaderen opgenomen, m.n. in artikel 15 waarin staat dat kinderen recht hebben op vrijheid van vereniging en vrijheid van vreedzame vergadering.

Het recht op inspraak en participatie kan, binnen een voorziening, pas echt invulling krijgen wanneer de jongeren ook samen kunnen overleggen over het leven in de voorziening. In een residentiële of semi-residentiële jeugdhulpvoorziening is het groepsleven heel belangrijk. Daarom is een goede communicatie tussen de verschillende groepsleden essentieel, wil de sfeer in een voorziening positief zijn. Door participatie worden mensen samengebracht en vormt een organisatie een hecht geheel. Daarnaast ontwikkelen jongeren via participatie ook technische vaardigheden zoals onderhandelen, belangen afwegen, samenwerken, keuzes maken...

Binnen een voorziening kunnen vergadermomenten voorzien worden, kan een bewonersraad opgericht worden, ...

Participatie gaat evenwel een stuk verder, het gaat om het daadwerkelijk betrekken van jongeren bij te nemen beslissingen die hen aanbelangen zoals het inrichten van een ontspanningslokaal, opstellen van een reglement, keuze van desserts/maaltijden, opstarten van een project,...

Door samen te discussiëren over thema's en knelpunten wordt het mogelijk regels te formuleren waar alle partijen zich kunnen in vinden. De kans dat de regels nageleefd en de beoogde doelen worden gerealiseerd, verhoogt hierdoor aanzienlijk. Als afspraken tot stand komen met betrokkenheid van jongeren, stijgt daarmee hun verantwoordelijkheidsgevoel en verkleinen eventuele weerstanden.

Het recht om te vergaderen is echter niet zomaar een "onbeperkt, ongelimiteerd" recht, het kan worden beperkt door de bestaande reglementen of praktische organisatie van de voorziening of door een rechterlijke beslissing. Daarnaast kan het ook nuttig zijn aan jongeren duidelijk te maken dat er bepaalde zaken zijn die vastliggen en andere zaken waarover gediscussieerd kan worden. Zo kunnen nieuwe afspraken enkel gerealiseerd worden voor zover die passen binnen de mogelijkheden van de voorziening. Er moet rekening gehouden worden met personeelsmogelijkheden, de structuur van de voorziening, de opdracht van de voorziening, ... Daarnaast kan dit recht ook beperkt worden door een rechterlijke beslissing.

3.2. Artikel 19: Inspraakregeling

De jeugdhulpvoorzieningen beschikken over een regeling met betrekking tot de inspraak van de minderjarige. Die inspraakregeling voldoet ten minste aan de volgende eisen :

- 1° er is een inspraakorgaan of een inspraakprocedure;*
- 2° indien mogelijk en in elk geval bij semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening die gemiddeld ten minste zes maanden bedraagt, gebeurt de inspraak collectief;*
- 3° elke minderjarige aan wie de jeugdhulpvoorziening hulpverlening aanbiedt, kan participeren aan de inspraak;*
- 4° de jeugdhulpvoorziening biedt haar medewerking om de inspraak te realiseren.*

Participatie kan zowel via informele (dagdagelijkse interactie) als via formele structuren verlopen. In dit artikel wordt een formele participatiestructuur ingeschreven. Elke jeugdhulpvoorziening moet beschikken over een regeling voor de inspraak van de minderjarige die aan bepaalde eisen voldoet. De minderjarige heeft recht op medewerking van de voorziening om die inspraak te realiseren.

Mogelijke vormen van formele participatie zijn groepsdiscussies, overlegraden, referenda, rollenspelen, simulatiespelen,... Bij een rollenspel of simulatiespel leert de minderjarige zich inleven in andere standpunten, van rol te veranderen of zich aan te passen aan nieuwe omstandigheden. Wanneer je dergelijke spelen organiseert, is het boeiend de jongeren regelmatig van "rol" te laten wisselen. Op deze wijze ontstaat een beter inzicht in de gehele situatie en is het mogelijk de gevolgen van bepaalde keuzes beter te kunnen inschatten. Wanneer bijvoorbeeld een nieuw reglement opgesteld moet worden binnen een voorziening, kan je dit uit handen geven aan de jongeren. Eens een ontwerp klaar is, kan dit uitgetest worden via een simulatiespel. (bvb. een leefregel omtrent afspraken in de refter uittesten in praktijk) Ook het organiseren van verbetergroepen is een aan te raden methodiek.

TIPS

- Kleine groepen bevordert actieve deelname
- Laat de minderjarige van in het begin mee participeren, hierdoor vergroot de motivatie
- Vraag regelmatig naar de mening van de jongere, bijvoorbeeld door een wekelijkse praatronde
- Probeer een klimaat van veiligheid en van ernst te creëren
- Stel jezelf de vraag of de jongeren ergens terecht kunnen met mogelijke alternatieven of eigen initiatieven of moeten ze wachten tot een volwassene om hun inbreng vraagt?

Minderjarigen zijn reeds vanaf zeer jonge leeftijd in staat om mee te denken rond thema's die hun eigen leefwereld beïnvloeden en ook logische antwoorden te geven op gestelde vragen. Wel is het belangrijk rekening te houden met het ontwikkelingsniveau en de vaardigheden van de betrokken minderjarigen. Participatie veronderstelt creatief op zoek willen gaan naar manieren om minderjarigen volwaardig laten deelnemen en jongeren aanspreken op hun competentie en vaardigheden.

Wanneer het de bedoeling is gericht naar iets te peilen, is het belangrijk stil te staan bij de precieze formulering van je vraag. Wanneer je bijvoorbeeld aan een 7-jarige zou vragen "hoe ziet je ideale ontspanningsruimte eruit", zal je een heel ander antwoord krijgen dan wanneer je vraagt "welke ontspanningsruimte kunnen we hier proberen realiseren". Op de eerste vraag zal er hoogstwaarschijnlijk een pretpark-achtig antwoord komen. Hierdoor wordt te snel de foute conclusie getrokken dat minderjarigen

TER VERDUIDELIJKING

Een **verbetergroep** is een instrument waarmee een organisatie knelpunten en problemen kan analyseren en oplossen. De deelnemers kennen het probleem omdat ze het veroorzaken of er hinder van ondervinden. Het unieke aan verbetergroepen is dat ze minderjarigen laten participeren door ze met volwassenen samen te brengen. Tijdens deze bijeenkomsten zijn kinderen en volwassenen gelijkwaardig. Iedereen neemt deel op basis van eigen ervaringen en deskundigheid. Positief is dat kinderen serieus worden genomen en worden betrokken bij het beleid van de organisatie.

In een verbetergroep wordt aan de hand van een stappenplan gezocht naar een oplossing voor het probleem. Er worden 3 stappen doorlopen:

- In een eerste stap wordt het probleem helder omschreven en worden de oorzaken benoemd.
- In een tweede bijeenkomst worden oplossingen voor het probleem gezocht.
- In een derde sessie kiest de groep de beste oplossing.

Deze bijeenkomsten worden begeleid door een procesbegeleider. Essentieel voor de deelnemers aan de verbetergroep is de garantie dat de voorgestelde oplossing ook zal worden uitgevoerd.

niet in staat zijn op een ernstige manier mee te denken. Probeer dan ook je vraag zo duidelijk mogelijk te formuleren (wat wil je precies weten?) en geef de nodige achtergrondinformatie. Bedenk dat participatie een proces is... en dat het leren participeren van de opvoeder of de begeleider inzet en pedagogisch optimisme verlangt.

Tenslotte is het ook goed duidelijk aan te geven waar de grenzen zijn. Maak duidelijk dat alles in principe bespreekbaar is, wat niet wil zeggen dat alles zomaar kan.

Er bestaan verschillende gradaties van participatie. Deze worden onder andere beschreven door de psycholoog R. Hart dit in de vorm van een ladder met acht sporten.

Initiatief en leiding bij de jeugd

Initiatief bij de jeugd, jeugd beslist samen met volwassenen

Initiatief bij volwassenen, jongeren beslissen mee

Consulteren en informeren

In opdracht maar geïnformeerd

Afkopen

Decoratie

Manipulatie

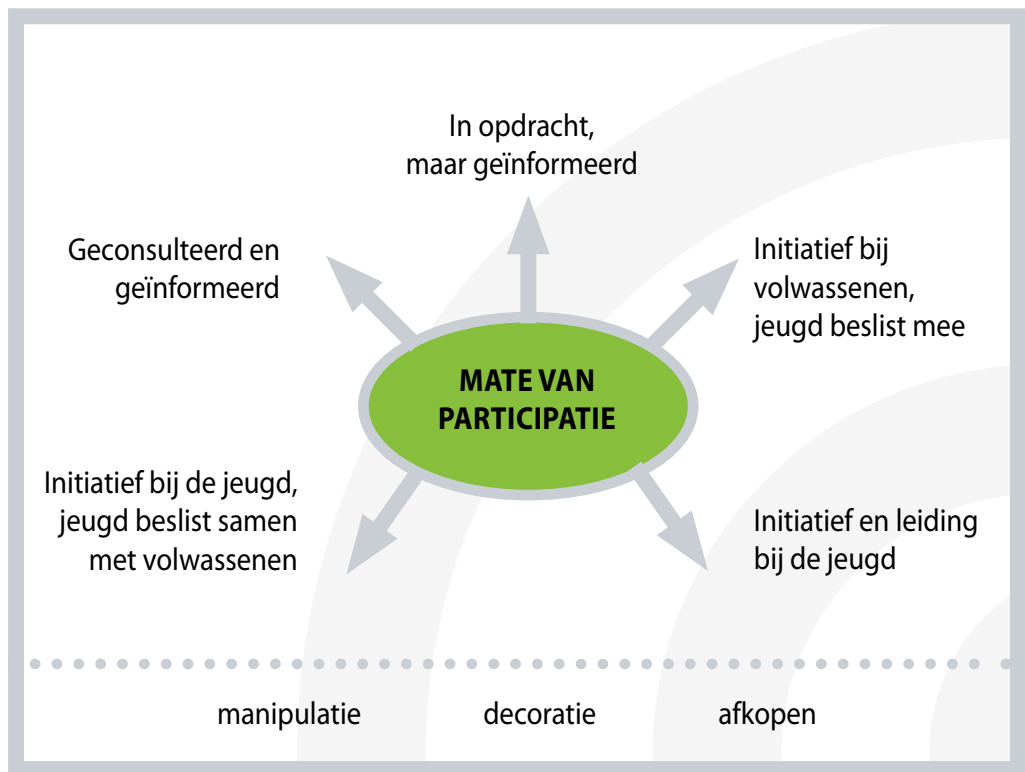
In dit model worden de gradaties op een hiërarchische wijze gestructureerd. Aangezien participatie evenwel een continu, niet altijd lineair proces is en afhankelijk van de concrete situatie soms een andere aanpak nodig is, hebben we er hier voor geopteerd deze ladder in een "participatiecirkel" te gieten en aldus de meer hiërarchische structuur los te laten.

Onderaan de cirkel vinden we de volgende drie onechte vormen van participatie waarbij jongeren wel mee participeren maar dit enkel om de schijn op te houden:

- Manipulatie: Volwassenen gebruiken jongeren om hun eigen belangen te dienen
- Decoratie: Jongeren luisteren hoogstens iets op.
- Afkopen (tokenism): Jongeren participeren mee voor de schijn.

De volgende, echte participatievormen kunnen als volgt omschreven worden:

- In opdracht maar geïnformeerd: Volwassenen nemen het initiatief een project op te starten of een bepaalde beslissing te nemen en hebben ook de leiding. De jongeren worden vervolgens wel geïnformeerd. In dit stadium wordt de jongere enkel een passieve rol toebedeeld. Een voorbeeld hiervan kan zijn wanneer in een voorziening een weekmenu gekozen wordt in teamvergadering en vervolgens meegedeeld aan de minderjarigen.
- Geconsulteerd en geïnformeerd: Deze vorm van participatie gaat een stap verder. Het initiatief wordt nog steeds genomen door een volwassene, maar de jongeren worden geraadpleegd over een project dat door volwassenen ontworpen is of een beslissing die door hen genomen is. Met de mening van de jongeren wordt zoveel mogelijk rekening gehouden.
- Initiatief bij volwassenen, jongeren beslissen mee op een gelijkwaardige basis. Hier hebben jongeren ook een invloed op de uiteindelijke beslissing.
- Initiatief bij de jongeren, jongeren en volwassenen beslissen samen: de jongeren bedenken, organiseren en leiden zelf een project of nemen zelf een beslissing met slechts beperkte tussenkomst van volwassenen.
- Initiatief en leiding bij de jongeren: Hier treden volwassenen nog enkel op als mentor of coach.

(Bron: Tresder in National Youth Council of Ireland, 2001)

Deze cirkel laat zien dat participatie een levend proces is dat continu in beweging is. In sommige zaken zullen de jongeren enkel meepraten terwijl zij andere zaken volledig zelf kunnen uitvoeren.

Participatie kan betrekking hebben op diverse onderwerpen. Zo is het mogelijk te participeren over praktische zaken binnen een voorziening, zoals de inrichting van de leefruimte, aanleg van een speelplaats, ... Daarnaast is het ook mogelijk te participeren over meer inhoudelijke onderwerpen, afspraken en reglementen, welke activiteiten georganiseerd worden ...

Het is niet de bedoeling om jongeren op een "apart eiland" te laten functioneren, te laten beslissen, ... maar wel hen op te nemen in het echte kader van de instelling, ze te integreren in de "volwassenwereld".

SAMENGEVAT

- De minderjarige heeft het recht mee te participeren aan zijn eigen jeugdhulpverlening en hier ook inspraak in te hebben. Dit geldt zowel op individueel niveau als op collectief niveau.

- Op individueel niveau:
 - De minderjarige heeft inspraak in en participeert mee aan de eigen jeugdhulp en alle procedures die hem aanbelangen. Dit betekent enerzijds dat hij zijn eigen mening mag uiten en dat ook rekening wordt gehouden met de geuite mening. Anderzijds betekent dit dat hij actief betrokken wordt bij de jeugdhulp.
 - De minderjarige heeft recht op een periodieke evaluatie en mag ook mee participeren aan deze evaluatie.

- Op collectief niveau:
 - In een (semi-) residentiële voorziening heeft de minderjarige het recht te vergaderen met andere minderjarigen over de jeugdhulp. Dit is geen onbeperkt recht. Het kan enerzijds beperkt worden door een rechterlijke beslissing en anderzijds moet ook rekening gehouden worden met de opdracht en organisatie van de voorziening.
 - Elke jeugdhulpvoorziening moet beschikken over een regeling voor de inspraak van de minderjarige waaraan elke minderjarige kan participeren. Dit houdt ook in dat de jeugdhulpvoorziening haar medewerking verleent om deze inspraak ten volle te realiseren. Indien het mogelijk is (en zeker bij (semi-) residentiële voorzieningen waar de jeugdhulpverlening minstens zes maand duurt, gebeurt de inspraak collectief.

Tenslotte zijn er ook meer concrete methodieken te vinden op de website. (<http://www.rechtspositie.be>)

AAN DE SLAG...

Er zijn een aantal zaken die je kan doen als voorziening samen met de minderjarige, bijvoorbeeld het opstellen van een reglement. Hieronder staan alvast enkele tips.

► Opstellen van een reglement

- Vraag de minderjarigen of ze het huidige reglement, dat ze ondertekend hebben (en zich dus ook akkoord mee verklaard hebben) kennen.
- Bespreek enkele regels en discussieer of deze rechtvaardig zijn.
- Vraag of er regels zijn die ze verwijderd willen zien of andere regels die toegevoegd moeten worden.
- Bespreek hoe dit er in realiteit zou uitzien.

De volgende stappen zijn nuttig bij het uitwerken van een bepaald project.

► 8-stappenplan

1. Jongeren informeren over de opzet en het verloop van een bepaald project: Waar gaat het over, wat is de bedoeling, ...
2. Ideeën, knelpunten en suggesties verzamelen: Dit kan bijvoorbeeld door jongeren een lijst te laten maken met "wat vind ik leuk" en "wat vind ik niet leuk". Een andere optie is een gespreksronde of een ideeënbus installeren.
3. Prioriteiten bepalen: Welke thema's vinden jongeren zelf het belangrijkste?
4. Informatie inwinnen over de haalbaarheid van het project.
Weten we voldoende om van start te gaan?
5. Mening en advies van anderen vragen: dit kunnen jongeren uit andere groepen/klassen zijn, personeel, ouders, ...
6. Samen beslissen hoe het project uitgevoerd wordt.
7. Beslissing uitvoeren: een overzicht maken van alle taken en ze vervolgens verdelen
8. Opvolgen en evalueren: Wat hebben we geleerd en bereikt?
Wat zouden we in de toekomst anders doen?
Hoe wordt dit project verder opgevolgd?

(Bron: Oprechte deelneming)

VOOR WIE MEER WIL WETEN

- DE WINTER M., *Kinderen als medeburgers. Kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief*, Utrecht, De Tijdstroom, 1995, 199 p.
- DE WINTER M., *Kinder- en jeugdparticipatie, een kwestie van respect*, Gent, Centrum voor de Rechten van het Kind, 1996, 265-281.
- BELGISCH COMITÉ VOOR UNICEF, *"Mond houden of meepraten, vormingsmap over kinderpacticipatie"*, Deurne, Vaes Grafische Producties.
- MYNY F. en VANDENBUSSCHE M., *Participatie: groot woord, kleine praktijk?*, Oostende, 1999, 45.
- KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT EN STEUNPUNT LEERLINGENPARTICIPATIE, *"Oprechte deelneming. Werkmap leerlingenparticipatie voor de basisschool"*, Brussel, Arteprint, 2004.
- COMITÉ VOOR BIJZONDERE JEUGDZORG BRUGGE, *"Kinderrechten in de basisschool"*, Brugge, Preventie, 45 p.
- O.S.B.J., *"Handleiding inventaris kinderrechten"*, Brussel, 44 p.
- VAN LIESHOUT M., "Participatie, trend of principe?", 0/25, november 1997, 9-58 p.
- DE WINTER M., *"Grote mondigheid"*, 0/25, mei 2000, 44-48 p.
- ROOSE R., *Participatief werken in de jeugdhulpverlening*, Gent, Academia Press, 2003, 113 p.
- <http://www.waalwijk.nl/Docs/Jongeren/Hoofdstuk%203%20Interactie%20in%20het%20jeugdbeleid.pdf>
- BOUVERNE-DE BIE M., *"Jeugdwerk en kinderrechten: Van bescherming, over dienstverlening naar participatie...en terug?"*, KIDS, 2001, 3-28 p.
- *Verbetergroepen, kwaliteitsverbetering door participatie voor organisaties van en/of voor kinderen/jongeren.*, Academia Press, 2005, 80 p.

